

КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ БІЗНЕСУ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вчена рада

Протокол № 1 від 31.08.2024

Голова вченої ради

Ф. В. Яковлева

ПСИХОЛОГІЯ МАСОВОЇ ПОВЕДІНКИ

ОБОВ'ЯЗКОВА ОСВІТНЯ КОМПОНЕНТА

СИЛАБУС

для підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти
за освітньою програмою «Реабілітаційна психологія»

В.Є. Харченко, 2024 рік
harchenko.v@kibit.edu.ua

СХВАЛЕНО

Кафедра психології

Протокол № 11 від 24.06.24

Зав. каф. *Лановенко* Ю. І. Лановенко

Київ 2024

Силабус обов'язкової освітньої компоненти ПСИХОЛОГІЯ МАССОВОЇ ПОВЕДІНКИ для студентів освітньої програми «Реабілітаційна психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Розробник: В. Є. Харченко, канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології Київського інституту бізнесу та технологій

Силабус затверджений на засіданні кафедри психології
Протокол № 11 від «24» червня 2024 року

Завідувач кафедри Ю. І. Лановенко

© В. Є. Харченко, 2024 рік
© КІБІТ, 2024 рік

1. Анотація курсу

Місце «Психологія масової поведінки» в програмі навчання: дисципліна відноситься до обов'язкової освітньої компоненти професійної підготовки.

Засоби оцінювання – проміжні завдання, підсумковий іспит, який здійснюється за заліковими білетами (тестовими завданнями).

Форма навчання	Семестр	Кредити ECTS	Години	Лекції	Практичні (семінарські) заняття	СРС	Екзамен
Денна	1	4	120	32	32	54	2
Заочна	1	4	120	8	8	102	2

Мова навчання: українська.

Передреквізити – Соціально-філософський аналіз суспільної сфери, Методологія та організація наукових досліджень, Методика викладання психології.

Постреквізити – Реабілітаційна комунікація, Поведінкова економіка, Групи психореабілітаційної підтримки.

2. Мета курсу

Предметом вивчення навчальної дисципліни є психологічні закономірності формування, розвитку та прояву масової поведінки в соціальних групах і суспільстві загалом.

Метою викладання навчальної дисципліни є надання студентам системних знань про механізми колективної поведінки, фактори впливу на масову свідомість, особливості функціонування групових процесів у кризових, соціально значущих та конфліктних ситуаціях. Студенти отримають навички аналізу динаміки масової поведінки, прогнозування соціальних реакцій та застосування психологічних інструментів для роботи з великими групами людей.

Згідно з вимогами освітньої програми, студенти повинні освоїти наступні **компетентності**:

ЗК 01. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 03. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 04. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 05. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК 06. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК 07. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК 08. Здатність розробляти та управляти проектами.

ЗК 09. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ЗК 10. Здатність спілкуватися іноземною мовою

СК 01. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та/або практики.

СК 05. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню

діяльність для різних категорій населення у сфері психології.

СК 06. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

СК 07. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

СК 08. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

СК 09. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

СК 14. Здатність до рефлексії та супервізії власної фахової діяльності.

СК 16. Здатність застосовувати психологічні технології, спрямовані на відновлення психоемоційного стану, соціальної активності, когнітивних функцій і самостійності клієнтів.

До програмних результатів навчання віднесено:

ПР 01. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

ПР 03. Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки.

ПР 04. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПР 06. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПР 07. Доступно і аргументовано представляти результати досліджень у писемній та усній формах, брати участь у фахових дискусіях.

ПР 08. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

ПР 09. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПР 10. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.

ПР 11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

ПР 13. Визначати психічні, когнітивні та емоційні потреби клієнтів у процесі реабілітації, адаптації та соціалізації.

Програма навчальної дисципліни складається з 3-х змістових модулів та 16-и тем.

3. План лекційних та семінарських занять та завдання до СРС

Підручник цього курсу: Масова психологія: класичні та сучасні дослідження / укл. В. К. Дятленко. – Київ: Академія, 2020. – 412 с.

Модуль 1. Теоретичні та методологічні основи курсу «Психологія масової поведінки»

Лекція 1. Вступ до психології масової поведінки.

1. Поняття масової поведінки та масової свідомості.
2. Класичні теорії масової поведінки (Гюстав Лебон, Габріель Тард, Зигмунд Фрейд).
3. Сучасні підходи.

Практичне заняття 1.

В дискусивній формі опрацьовуються наступні питання:

1. Визначте, які механізми впливу (емоційне зараження, конформізм, ідентифікація) проявляються у поведінці людей.
2. З'ясуйте фактори: соціальні (наприклад, національні символи), психологічні, медіа тощо.
3. Порівняйте ситуацію з теоріями: Лебона, Тарда, Фрейда.

СРС 1.

Самостійно надайте відповіді:

1. Чи є сучасні інтернет-спільноти прикладом «маси»? Обґрунтуйте свою думку.
2. Чим відрізняється поведінка в натовпі від поведінки онлайн-групи?
3. Створіть 3–4 запитання про мотиви поведінки у масових подіях.
4. Подумайте, коли саме ви відчували “ефект маси” на власному прикладі?
5. Які обставини найчастіше сприяють цьому ефекту?

Письмову відповідь додати до Гугл-класу.

Література:

1. Гуменюк О. І. Психологія поведінки великих соціальних груп : навч. посіб. / О. І. Гуменюк. – Київ : КМ Академія, 2017. – 256 с.
2. Карамушка Л. М. Соціальна психологія: сучасні підходи : навч. посіб. / Л. М. Карамушка. – Київ : Либідь, 2020. – 312 с.
3. Коломієць Н. В. Масова свідомість українського суспільства: соціально-психологічний аналіз : моногр. / Н. В. Коломієць. – Львів : ЛНУ, 2022. – 210 с.
4. Корнев М. Н. Соціальна психологія масової поведінки : навч. посіб. / М. Н. Корнев. – Київ : КНТЕУ, 2021. – 198 с.

5. Лебон Г. Психологія натовпу / Г. Лебон. – Київ : Основи, 2019. – 176 с.
6. Папуча В. М. Масові комунікації та психологія впливу : навч. посіб. / В. М. Папуча. – Київ : Академвидав, 2018. – 254 с.
7. Сидоренко О. Л. Масова свідомість: психологічні механізми формування : моногр. / О. Л. Сидоренко. – Харків : Ранок, 2019. – 147 с.
8. Тард Г. Закони наслідування / Г. Тард. – Харків : Фоліо, 2020. – 192 с.
9. Фрейд З. Психологія мас і аналіз Я / З. Фрейд. – Львів : Астролябія, 2018. – 144 с.
10. Freud S. Group Psychology and the Analysis of the Ego / S. Freud. – London : Hogarth Press, 1955. – 134 p.
11. Le Bon G. The Crowd: A Study of the Popular Mind / G. Le Bon. – New York : Cosimo Classics, 2009. – 204 p.
12. Moscovici S. Social Influence and Social Change / S. Moscovici. – London : Academic Press, 1985. – 298 p.
13. Reicher S., Spears R., Haslam S. A. The Social Identity Approach in Social Psychology / S. Reicher, R. Spears, S. A. Haslam. – London : Routledge, 2010. – 256 p.
14. Tarde G. On Communication and Social Influence / G. Tarde. – Chicago : University of Chicago Press, 1969. – 284 p.
15. Turner J. C., Tajfel H. The Social Identity Theory of Intergroup Behavior / J. C. Turner, H. Tajfel. – Chicago : Nelson-Hall, 1986. – 248 p.

Лекція 2. Методологія дослідження масової поведінки.

1. Основні принципи досліджень.
2. Типи досліджень.
3. Статистичні процедури.
4. Помилки та етичні аспекти.

Практичне заняття 2.

1. Аналіз кейсів

Дослідження реакції натовпу на евакуацію.

Контент-аналіз соцмереж під час масових протестів.

Завдання:

- Визначити тип дослідження (експеримент, спостереження, кейс-стаді і т.д.).
- Виявити можливі методологічні помилки.
- Визначити, які етичні аспекти могли бути порушені.

2. Планування міні-дослідження

Кожна група розробляє план дослідження з урахуванням:

- мети і гіпотези;
- вибірки;
- методів збору даних;

- методи обробки даних (з використанням статистичного пакету IBM SPSS)
- етичних моментів;
- потенційних помилок і способів їх уникнення.

3. Обговорення

- Презентація планів, отримання зворотного зв'язку.
- Розгляд реальних прикладів з наукової літератури.

СРС 2.

Завдання 1. Теоретичне опрацювання

1. Ознайомтеся з основними типами досліджень масової поведінки (експеримент, спостереження, кейс-стаді, лонгітюдні).
2. Опишіть у короткому есе (до 1 сторінки):
 - Який тип дослідження найкраще підходить для вивчення феномену паніки в натовпі?
 - Обґрунтуйте свій вибір, враховуючи принципи методології.

Завдання 2. Аналіз помилок в етиці

1. Знайдіть у наукових джерелах або ЗМІ приклад дослідження масової поведінки, в якому були порушені етичні норми або допущені методологічні помилки.
2. Напишіть короткий аналіз (до 1 сторінки):
 - Які саме помилки були допущені?
 - Які етичні принципи були порушені?
 - Які наслідки це могло мати для учасників і для якості дослідження?

Завдання 3. Практичний кейс

1. Уявіть, що ви плануєте дослідження поведінки людей під час масового спортивного заходу.
2. Складіть план дослідження, враховуючи:
 - Мету і завдання.
 - Тип дослідження і методи збору даних.
 - Вибірку і способи її формування.
 - Методи обробки даних за допомогою SPSS.
 - Етичні аспекти, які потрібно врахувати.
 - Можливі методологічні помилки і способи їх уникнення.

Завдання 4. Рефлексія

- Напишіть особистий короткий текст (до 300 слів) на тему:
- Чому важливо дотримуватися етичних норм у дослідженнях масової поведінки?
- Який вплив має методологія на достовірність отриманих даних?

Література:

1. Климчук В. О. *Математичні методи у психології* : навч. посіб. / В. О. Климчук. – К. : Освіта України, 2009. – 288 с.
http://umo.edu.ua/images/content/aspirantura/zabezp_discipl/%D0%9A%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf
2. Літнарів Р. М. *Основи математичної статистики у психології* : моногр. / Р. М. Літнарів. – Суми : СумДУ, 2010. – 49 с.
https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38426/1/%D0%A2%D0%86%D0%9C%D0%A1_%D0%9F%D0%A1.pdf?utm_source=chatgpt.com
3. Руська Р. В. *Теорія ймовірності та математична статистика в психології* : навч. посіб. / Р. В. Руська. – Тернопіль : [б. в.], 2020. – 112 с.
https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38426/1/%D0%A2%D0%86%D0%9C%D0%A1_%D0%9F%D0%A1.pdf?utm_source=chatgpt.com
4. Coolican Н. *Research Methods and Statistics in Psychology* / Н. Coolican. – Abingdon : Routledge, 2017. – 788 p.

Лекція 3. Психологічні механізми масової поведінки

1. Навіювання, зараження, наслідування.
2. Деіндивідуалізація.
3. Роль емоцій.

Практичне заняття 3.

1. Коротке повторення понять (навіювання, зараження, наслідування, деіндивідуалізація).
2. Моделювання навіювання у групі (міні-вправа).
3. Демонстрація ефекту емоційного зараження (короткий експеримент).
4. Аналіз кейсів паніки (робота в групах).
5. Обговорення висновків та рефлексія.

СРС 3.

1. Переглянути фільми:
«Натовп» (1928) – класичний фільм Кінга Відора про силу колективної думки та втрату індивідуальності.
«Піраміда» (Україна, 2011) – про психологію масових фінансових афер і навіювання.
«Das Experiment» / «Експеримент» (2001) – про деіндивідуалізацію та роль емоцій у груповій поведінці.
2. Зробити короткий висновок (5-7 речень): який психологічний механізм проявлений найсильніше в кожному фільмі?
3. Додати до Гугл-класу вордовський файл.

Література:

1. Лебон Г. *Психологія натовпу* / Г. Лебон. – Київ : Основи, 2019. – 176 с.
2. Тард Г. *Закони наслідування* / Г. Тард. – Харків : Фоліо, 2020. – 192 с.
3. Фрейд З. *Психологія мас і аналіз Я* / З. Фрейд. – Львів : Астролябія, 2018. – 144 с.
4. Moscovici S. *Social Influence and Social Change* / S. Moscovici. – London : Academic Press, 1985. – 298 p.
5. Reicher S., Spears R., Haslam S. A. *The Social Identity Approach in Social Psychology* / S. Reicher, R. Spears, S. A. Haslam. – London : Routledge, 2010. – 256 p.
6. Turner J. C., Tajfel H. *The Social Identity Theory of Intergroup Behavior* / J. C. Turner, H. Tajfel. – Chicago : Nelson-Hall, 1986. – 248 p.
7. Корнєв М. Н. *Соціальна психологія масової поведінки* : навч. посіб. / М. Н. Корнєв. – Київ : КНТЕУ, 2021. – 198 с.
8. Папуча В. М. *Масові комунікації та психологія впливу* : навч. посіб. / В. М. Папуча. – Київ : Академвидав, 2018. – 254 с.

Лекція 4. Натовп як феномен.

1. Види натовпу.
2. Поведінка індивіда у натовпі.
3. Тригери масової реакції.

Практична робота 4.

1. Повторення видів натовпу та ключових понять.
2. Аналіз відео/фото різних типів натовпу (агресивний, експресивний, утилітарний).
3. Обговорення поведінки індивіда у натовпі (міні-дискусія).
4. Робота з кейсами: визначення тригерів масової реакції в реальних ситуаціях.
5. Підсумок: що допомагає контролювати себе у натовпі?

СРС 4.**Завдання 1. Типологія натовпу**

1. Складіть порівняльну таблицю видів натовпу (агресивний, експресивний, утилітарний, панічний).
2. Додайте приклади кожного типу з історії або сучасних подій.

Завдання 2. Поведінка індивіда

Напишіть коротке есе (до 1 сторінки):

“Чому в натовпі людина поводиться інакше, ніж наодинці? Які психологічні механізми це пояснюють?”

Завдання 3. Тригери масової реакції

1. Знайдіть 2 реальних приклади (новини, історичні події), де тригер запустив масову реакцію.
2. Опишіть:

- що стало тригером,
- як швидко відреагував натовп,
- які емоції переважали.

Фільми для аналізу:

- «Wave / Хвиля» (2008) – як групова динаміка перетворює людей у масу.
- «Children of Men / Діти людей» (2006) – сцени паніки і поведінки натовпу у кризі.
- «У суботу» (Україна, 2011) – реакція людей під час аварії на ЧАЕС, приклади тригерів масової поведінки.

Додати до Гугл-класу вордовський файл з результати роботи.

Література:

1. Корнєв М. Н. Соціальна психологія масової поведінки : навч. посіб. / М. Н. Корнєв. – Київ : КНТЕУ, 2021. – 198 с.
2. Папуча В. М. Масові комунікації та психологія впливу : навч. посіб. / В. М. Папуча. – Київ : Академвидав, 2018. – 254 с.
3. Карамушка Л. М. Соціальна психологія: сучасні підходи : навч. посіб. / Л. М. Карамушка. – Київ : Либідь, 2020. – 312 с.
4. Reicher S., Stott C. Crowd Action as Social Change: The Psychology of Mass Mobilization. – Annual Review of Psychology, Vol. 71, 2020. – P. 289–315.
5. Drury J. The Psychology of Crowd Behaviour. – Annual Review of Psychology, 2025.
6. Neville F., Reicher S. The Rules of the Crowd: Understanding Collective Behaviour in Public Gatherings. – London : Routledge, 2022. – 248 p.
7. Drury J., Stott C. Mass Gatherings, Collective Psychology and Public Order. – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2021. – 332 p.
8. Templeton A., Neville F. Understanding Crowd Psychology. – New York : Springer, 2023. – 210 p.

Лекція 5. Соціальні норми і масова поведінка.

1. Конформізм та підкорення авторитету.
2. Соціальні норми як регулятор.
3. Ціннісний конфлікт.

Практична робота 5.

1. Обговорення ролі соціальних норм у масовій поведінці.
2. Міні-дискусія: приклади конформізму у повсякденному житті.
3. Аналіз експериментів (Аш, Мілграм) – розбір причин підкорення авторитету.
4. Робота в групах: виявлення ціннісних конфліктів у конкретних кейсах.
5. Підсумкова рефлексія: як соціальні норми впливають на вибір індивіда у натовпі.

СРС 5.

1. Скласти короткий конспект про конформізм та підкорення авторитету, включивши приклади відомих експериментів (Аш, Мілграм, Зімбардо).
2. Написати есе (до 1 сторінки): *«Чи завжди соціальні норми допомагають підтримувати порядок у суспільстві? Наведіть аргументи «за» та «проти»*
3. Проаналізувати реальний приклад ціннісного конфлікту (з історії, медіа або власного досвіду).
4. Визначити:
 - Які норми зіткнулися?
 - Як це вплинуло на поведінку людей?
 - Чи призвело це до зміни масових настроїв?
5. Створити таблицю, порівнявши:
 - Конформізм
 - Підкорення авторитету
 - Ціннісний конфлікт

Додати до Гугл-класу вордовські файли з результатами роботи.

Література:

1. Москалець В. П. Соціальна психологія : підручник / В. П. Москалець. – Київ : Либідь, 2021. – 432 с.
2. Карамушка Л. М. Соціальна психологія: сучасні підходи : навч. посіб. / Л. М. Карамушка. – Київ : Либідь, 2020. – 312 с.
3. Корнєв М. Н. Соціальна психологія масової поведінки : навч. посіб. / М. Н. Корнєв. – Київ : КНТЕУ, 2021. – 198 с.
4. Asch S. E. Opinions and Social Pressure / *Scientific American*, 1955. – Vol. 193(5). – P. 31–35
5. Milgram S. Obedience to Authority / S. Milgram. – New York : Harper & Row, 1974. – 224 p.
6. Zimbardo P. The Lucifer Effect: Understanding How Good People Turn Evil / P. Zimbardo. – New York : Random House, 2007. – 551 p.
7. Cialdini R. B. Influence: Science and Practice / R. B. Cialdini. – Boston : Pearson, 2021. – 344 p.
8. Turner J. C. Social Influence / J. C. Turner. – Milton Keynes : Open Univ. Press, 1991. – 248 p.

Лекція 6. Роль особистості у масовій поведінці.

1. Лідери масових рухів.
2. Харизма і авторитет.
3. Колективне і особисте “Я”.

Практична робота 6.

1. Коротке повторення теоретичних понять: харизма, авторитет, роль лідера у масовому русі.
2. Групова робота: вибрати відомого історичного або сучасного лідера масового руху.

3. Визначити:
 - Які риси зробили його авторитетним?
 - Чи була у нього харизма?
 - Як він впливав на колективне “Я” групи?
4. Обговорення ситуації, коли лідер втрачає авторитет: що відбувається з масовим рухом?
5. Імітація короткої промови харизматичного лідера перед групою.
6. Обговорення почуттів учасників: що впливає більше – слова чи подача?
7. Як поєднуються колективне та особисте “Я” у масових рухах?
8. Чи може маса існувати без лідера?

СРС 6.

1. Скласти короткий конспект про харизму та авторитет у лідерів масових рухів.
2. Додати приклади з історії (мінімум 2 українських та 2 світових лідери).
3. Написати есе (1–1,5 стор.): *«Чи завжди харизматичний лідер є гарантією успіху масового руху?»*
4. Обґрунтувати свою позицію, спираючись на приклади з історії та сучасності.
5. Створити схему «Колективне “Я” і особисте “Я” лідера»:
 - Що лідер бере від групи?
 - Що він вносить від себе?
 - Як змінюється його особистість під впливом маси?
6. Переглянути один із рекомендованих фільмів:
 - «Диявол у деталях: Лідери та натовпи» (документальний, 2022) – про феномен харизматичного впливу у політиці.
 - «The Wave / Хвиля» (2008) – німецька драма про створення авторитарного руху у школі.
 - «Mandela: Long Walk to Freedom / Мандела: Довгий шлях до свободи» (2013) – про харизму і вплив особистості на масовий рух.
7. Підготувати короткий аналіз (0,5 стор.):
 - Які риси лідера показані?
 - Як він формує колективне “Я” групи?
 - Чи спрацьовує харизма без авторитету?

Додати до Гугл-класу вордовські файли з результатами роботи.

Література:

1. Карамушка Л. М. Соціальна психологія: сучасні підходи : навч. посіб. / Л. М. Карамушка. – Київ : Либідь, 2020. – 312 с.
2. Корнєв М. Н. Соціальна психологія масової поведінки : навч. посіб. / М. Н. Корнєв. – Київ : КНТЕУ, 2021. – 198 с.
3. Папуча В. М. Масові комунікації та психологія впливу : навч. посіб. / В. М. Папуча. – Київ : Академвидав, 2018. – 254 с.
4. Weber M. Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology / M. Weber. – Berkeley : University of California Press, 2019. – 1248 p.
5. House R. J., Spangler W. D., Woycke J. Personality and Charisma in the U.S. Presidency: A Psychological Theory of Leader Effectiveness / *Administrative Science Quarterly*, Vol. 36(3), 1991. – P. 364–396.

Модуль 2. Чинники та динаміка масової поведінки

Лекція 7. Соціальні та культурні детермінанти масової поведінки.

1. Роль культури та традицій.
2. Соціальні ролі.
3. Економічні та політичні фактори.

Практичне заняття 7.

1. Обговорення поняття культурних і соціальних детермінант масової поведінки.
2. Аналіз кейсу, де традиції вплинули на поведінку великої групи людей.
3. Рольова вправа з розподілом соціальних ролей у моделюванні масової взаємодії.
4. Груповий аналіз впливу економічних і політичних факторів на масову поведінку.
5. Підсумкова дискусія: визначення найбільш впливового чинника на масову поведінку.

СРС 7.

Питання для опрацювання:

1. Наведіть приклад історичної або сучасної події, де традиції вплинули на поведінку великої групи людей (можна обрати приклад з української культури).
2. Опишіть, як економічні або політичні фактори можуть стимулювати або змінювати масову поведінку (наприклад, у кризових ситуаціях, під час виборів, у воєнний час)
3. Складіть коротку схему (mind-map або список), яка показує взаємозв'язок між культурою, соціальними ролями, економікою та політикою у формуванні масової поведінки.

4. Напишіть коротке есе (0,5–1 сторінка) на тему: *«Який чинник – культура, соціальні ролі, економіка чи політика – найбільше впливає на масову поведінку сучасного суспільства?»*. Обґрунтуйте свою позицію прикладами.
5. Додати до Гугл-класу вордовські файли з результатами робіт.

Література:

1. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості. — Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т, 2018. URL: https://vue.gov.ua/Карпенко_З._С.
2. Карпенко З. С. Психологічні основи аксіогенезу особистості: автореф. дис. — К., 2010. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0599U000467>
3. Бондаренко О. Ф. Соціальна психологія: теорія та практика. — Харків: Основа, 2016. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua>
4. Le Bon G. The Crowd: A Study of the Popular Mind. — New York: Dover Publications, 2002. URL: <https://archive.org/download/the-crowd-gustave-le-bon/The%20Crowd%20-%20Gustave%20Le%20Bon.pdf>
5. Moscovici S. The Age of the Crowd: A Historical Treatise on Mass Psychology. — Cambridge: Cambridge University Press, 1985. URL: <https://www.cambridge.org>

Лекція 8. Масова поведінка в кризових ситуаціях.

1. Психологія паніки.
2. Колективна агресія.
3. Соціальна солідарність.

Практичне заняття 8.

1. Аналіз теоретичних підходів до вивчення масової поведінки в умовах кризи.
2. Психологічні фактори, що провокують панічні реакції.
3. Колективна агресія як форма захисної реакції.
4. Соціальна солідарність у кризових ситуаціях.
5. Кінематограф як джерело дослідження масової поведінки.
6. Перегляд та аналіз фрагменту фільму *«Паніка на вулицях»* (або *«Титанік»*, *«Чудо на Гудзоні»*).
7. Визначення проявів паніки, агресії та солідарності у сюжеті.
8. Групове обговорення психологічних механізмів, зображених у фільмі.

СРС 8.

Опрацювати питання:

1. Дайте визначення поняттям *масова паніка*, *колективна агресія*, *соціальна солідарність*.
2. Опишіть психологічні чинники, що визначають тип масової поведінки під час кризи.
3. Наведіть приклад реальної кризової ситуації (стихійне лихо, воєнні події, масова евакуація) та проаналізуйте, який тип поведінки переважав: паніка, агресія чи солідарність.
4. Визначте, які соціальні та культурні чинники вплинули на таку реакцію.
5. Перегляньте фрагмент фільму («Титанік», «Паніка на вулицях», «Чудо на Гудзоні»).
6. Опишіть сцену масової взаємодії у кризовій ситуації.
7. Визначте, які психологічні механізми були зображені у поведінці людей (паніка, агресія, солідарність).
8. Складіть схему, яка показує фактори, що впливають на вибір поведінки натовпу у кризовій ситуації (інформація, лідер, культурні норми, рівень загрози).
9. Коротке есе (0,5–1 сторінка): «Що може запобігти паніці та сприяти соціальній солідарності у кризових умовах?» Обґрунтуйте відповідь прикладами з життя або кіно.
10. Додати до Гугл-класу вордовські файли з результатами роботи

Література:

1. Бондаренко О. Ф. Соціальна психологія: теорія та практика / О. Ф. Бондаренко. – Харків : Основа, 2016. – 384 с.
2. Карпенко З. С. Соціальна психологія: навчальний посібник / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет, 2018. – 256 с.
3. Нікітін Є. П. Психологія кризових ситуацій / Є. П. Нікітін. – Київ : Академія, 2017. – 192 с.
4. Le Bon G. The Crowd: A Study of the Popular Mind / G. Le Bon. – New York, NY : Dover Publications, 2002. – 192 p.
5. Moscovici S. The Age of the Crowd: A Historical Treatise on Mass Psychology / S. Moscovici. – Cambridge, UK : Cambridge University Press, 1985. – 240 p.

Лекція 9. Інформаційний вплив і пропаганда.

1. Технології маніпуляцій.
2. Критичне мислення.
3. Етика.

Практичне заняття 9.

1. Визначення ключових понять: маніпуляція, критичне мислення, етика.
2. Аналіз прикладів застосування технологій маніпуляцій у комунікації.
3. Формування запитань для розпізнавання маніпулятивних прийомів.

4. Розгляд принципів етичної поведінки в інформаційному обміні.
5. Моделювання ситуації з маніпуляцією та застосування критичного мислення для її подолання.

СРС 9.

1. Дайте наукове визначення поняттям «маніпуляція», «критичне мислення», «етика».
2. Охарактеризуйте основні технології маніпуляцій, наведені в сучасній науковій літературі.
3. Проаналізуйте роль критичного мислення у протидії маніпуляціям, наводячи конкретні приклади.
4. Розгляньте етичні проблеми, що виникають при використанні маніпулятивних технологій у різних сферах суспільного життя.
5. Напишіть коротке есе (0,5–1 сторінка) на тему: «Чому критичне мислення є необхідною умовою етичної комунікації».

Прикріпити до Гугл-класу свої напрацювання, які свідчать про відпрацювання практичного заняття 9.

Література:

1. Кондратенко, О. В. Критичне мислення як компетентність XXI століття. Київ: Видавничий дім "Академія", 2019. — 180 с.
2. Шевченко, І. В. Маніпуляції в соціальних комунікаціях: теорія і практика. Харків: Основа, 2017. — 210 с.
3. Петренко, Л. М. Етика комунікації: соціально-психологічний аспект. Львів: Видавництво ЛНУ, 2018. — 150 с.
4. Герасименко, Т. І. Психологія впливу та маніпуляцій. Київ: Наукова думка, 2020. — 220 с.
5. Козловська, Н. П. Розвиток критичного мислення в освітньому процесі. Київ: Освіта України, 2021. — 160 с.

Лекція 10. ЗМІ та соціальні мережі. Практичне заняття 10.

1. Вірусний контент. 2. Алгоритми і масова свідомість. 3. Етика онлайн-натовпу	1. Вибір флешмобу або онлайн-тренду для аналізу 2. Збір базової інформації про флешмоб (суть, мета, аудиторія) 3. Аналіз контенту і меседжу флешмобу 4. Оцінка ролі алгоритмів соцмереж у поширенні 5. Визначення впливу на масову свідомість

6. Розгляд етичних аспектів та потенційних ризиків
7. Презентація результатів аналізу групами
8. Обговорення висновків і рефлексія

СРС 10.

1. Обрати один актуальний флешмоб або онлайн-тренд.
2. Коротко описати його суть і мету.
3. Проаналізувати, як алгоритми соцмереж вплинули на його популярність.
4. Оцінити вплив флешмобу на масову свідомість.
5. Вказати можливі етичні проблеми чи ризики, пов'язані з флешмобом.
6. Сформулювати власну думку щодо доцільності участі в обраному флешмобі.

Прикріпити до Гугл-класу напрацювання, які свідчать про відпрацювання практичного заняття.

Література:

1. Гусак В. В. Психологія масової комунікації. – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. – С. 45–78.
2. Костюк В. М. Соціальні мережі: механізми впливу та формування масової свідомості. – Львів: Видавництво ЛНУ, 2020. – С. 102–130.
3. Козловська Т. П. Інтернет-комунікації: соціально-психологічний аналіз. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. – С. 55–90.
4. Мельник О. В. Психологія впливу: масова свідомість і медіа. – Київ: Либідь, 2021. – С. 25–60.
5. Чечель О. М. Етика інформаційного суспільства. – Київ: КНТ, 2017. – С. 70–95.
6. Савчук І. В. Маніпуляції в медіа та соціальних мережах. – Чернівці: ЧНУ, 2022. – С. 15–45.
7. Жук С. М. Соціальні мережі як фактор формування громадської думки. – Київ: НАУ, 2019. – С. 88–115.

Лекція 11. Колективні емоції.

1. Емоційне зараження.
2. Соціальні резонанси.
3. Позитивні та деструктивні переживання

Практичне заняття 11.

Створення карти емоційної динаміки групи

1. Вступ: коротке пояснення поняття колективних емоцій.
2. Визначення ключових емоцій у групі (спостереження, опитування).
3. Фіксація емоційних станів учасників на початку заняття.

4. Побудова схеми взаємодії учасників (соціометрія).
5. Відмітка зон емоційного зараження та резонансів.
6. Аналіз позитивних і деструктивних емоцій.
7. Обговорення отриманої карти групи.
8. Рефлексія учасників і підведення підсумків.

СРС 11.

Завдання:

1. Оберіть художній або документальний фільм, де чітко проявляються колективні емоції (приклади: «12 розгніваних чоловіків», «Хвиля», «Король говорить!», «Соціальна мережа»).
2. Визначте ключові емоційні стани групи протягом фільму.
3. Проаналізуйте, як відбувається емоційне зараження між персонажами.
4. Відмітьте моменти соціальних резонансів (загострення або згуртування).
5. Виділіть приклади позитивних і деструктивних колективних переживань.
6. Складіть коротку карту емоційної динаміки групи за сюжетом.
7. Напишіть висновки: які фактори впливають на зміну емоційного стану групи.

Обсяг: 1–2 сторінки аналізу + схема (карта емоцій).

Прикріпити до Гугл-класу напрацювання, які свідчать про відпрацювання практичного заняття 11.

Література:

1. Гусельцева, М. С. *Психологія групових процесів і станів*. – Київ: Каравела, 2018. – 256 с.
2. Ложкін, Г. В. *Соціальна психологія: навчальний посібник*. – Київ: Академвидав, 2020. – 320 с.
3. Андрєєва, Г. М. *Соціальна психологія*. – Харків: Основа, 2017. – 304 с.
4. Ільїн, Є. П. *Емоції і почуття*. – Київ: Либідь, 2016. – 384 с.
5. Moscovici, S. *Social Representations and Collective Emotions*. – London: Routledge, 2015. – 240 p.
6. Smith, E. R., Mackie, D. M. *Social Psychology of Emotions in Groups*. – Cambridge University Press, 2016. – 312 p.
7. Barsade, S. G., Gibson, D. E. *Group Emotion: Theory and Practice*. – Annual Review of Organizational Psychology, 2018. – №5. – С. 21–46.

Лекція 12. Теорія соціальної ідентичності.

1. Групова ідентифікація.
2. Конфлікти Ми–Вони.
3. Колективні цінності.

Практичне заняття 12.

1. Вступ: коротке пояснення понять «групова ідентифікація» та «Ми–Вони».
2. Визначення власної групової належності (індивідуальна вправа).
3. Створення карти «Ми» та «Вони» для обраної групи.
4. Аналіз факторів, що формують кордони між групами.
5. Вправа на виявлення колективних цінностей групи.
6. Обговорення впливу цінностей на згуртованість та конфлікти.
7. Розгляд прикладів реальних конфліктів «Ми–Вони» (кейс-аналіз).
8. Підведення підсумків та рефлексія учасників.

СРС 12.

Завдання:

1. Оберіть реальну соціальну групу (професійну, освітню, етнічну, онлайн-спільноту).
2. Опишіть, як формується групова ідентифікація її членів.
3. Визначте, хто є «Ми» та «Вони» для цієї групи.
4. Проаналізуйте можливі або наявні конфлікти «Ми–Вони».
5. Складіть перелік ключових колективних цінностей групи.
6. Зробіть висновки: як цінності впливають на згуртованість та взаємодію з іншими групами.

Форма виконання: коротке есе (1–2 сторінки) + схема або таблиця «Ми–Вони». Прикріпити до Гугл-класу виконане заняття 12.

Література:

1. Андреева, Г. М. *Соціальна психологія*. – Київ: Либідь, 2017. – 352 с.
2. Ложкін, Г. В. *Соціальна психологія груп та спільнот*. – Київ: Академвидав, 2020. – 288 с.
3. Почебут, Л. Г. *Психологія міжгрупових відносин*. – Харків: Основа, 2018. – 240 с.
4. Tajfel, H. *Human Groups and Social Categories*. – Cambridge University Press, 2010. – 432 p.
5. Turner, J. C. *Social Identity and Intergroup Relations*. – Psychology Press, 2015. – 328 p.

6. Smith, E. R., Mackie, D. M. *Social Psychology*. – New York: Psychology Press, 2018. – 576 p.
7. Sherif, M. *Group Conflict and Cooperation*. – London: Routledge, 2017. – 312 p.
8. Hofstede, G. *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. – McGraw-Hill, 2010. – 560 p.

Модуль 3. Прикладні аспекти курсу «Психологія масової поведінки»

Лекція 13. Масова поведінка і суспільні зміни.

1. Соціальні рухи.
2. Психологія протестів.
3. Мирні і агресивні акції

Практичне заняття 13.

1. Вступ: коротке пояснення понять соціальних рухів та протестної поведінки.
2. Аналіз прикладів мирних і агресивних акцій у світі та в Україні.
3. Вправа: визначення психологічних чинників участі людей у протестах.
4. Побудова схеми етапів розвитку соціального руху.
5. Обговорення впливу емоцій та лідерів на масову поведінку.
6. Вправа: моделювання сценарію мирної акції (міні-групи).
7. Порівняння ефективності мирних і агресивних дій.
8. Рефлексія та підведення підсумків

СРС 13.

Завдання:

1. Оберіть приклад сучасного соціального руху або протесту (український чи міжнародний).
 2. Проаналізуйте його: цілі, учасники, роль лідерів, емоційна динаміка.
 3. Створіть у Instagram:
 - Пост або сторіс із коротким аналізом цього руху (текст + зображення).
 - Додайте власний коментар: як масова поведінка вплинула на суспільні зміни.
 4. Використайте хештеги, що відображають тему (#соціальнірухи, #масоваповедінка, #психологіясуспільства).
 5. Зробіть скріншот публікації та додайте до звіту.
- Форма звіту: короткий текстовий аналіз (1 сторінка) + скріншот посту/сторіс.

Прикріпити до Гугл-класу текстовий аналіз та скріншоти, які свідчать про відпрацювання заняття 13.

Література:

1. Лозова, О. В. *Соціальні рухи та масова поведінка: психологічний аспект*. – Київ: Академвидав, 2020. – 240 с.
2. Андреева, Г. М. *Соціальна психологія*. – Київ: Либідь, 2017. – 352 с.
3. Moscovici, S. *The Age of the Crowd: A Historical Treatise on Mass Psychology*. – Cambridge University Press, 2011. – 320 p.
4. Хуторян, Н. М. *Психологія натовпу та протестної поведінки*. – Харків: Основа, 2019. – 210 с.
5. Tarrow, S. *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. – Cambridge University Press, 2011. – 368 p.
6. Goodwin, J., Jasper, J. M. *The Social Movements Reader: Cases and Concepts*. – Wiley-Blackwell, 2015. – 416 p.
7. Reicher, S., Stott, C. *Crowd Action as Social Change: The Psychology of Protests*. – Current Directions in Psychological Science, 2018. – Vol. 27(3). – С. 244–250.
8. Хофштед, Г. *Колективні цінності та соціальні трансформації*. – Київ: КНЕУ, 2018. – 276 с.

Лекція 14. Екстремальні події та робота психолога.

1. Робота у кризах.
2. Запобігання паніці.
3. Посттравматична підтримка.

Практичне заняття 14.

1. Вправа: визначення факторів, що провокують паніку в натовпі.
2. Розбір алгоритму запобігання паніці (робота з групою).
3. Кейс-аналіз: ситуація масової кризи (наприклад, евакуація, катастрофа).
4. Вправа: складання плану психологічної допомоги на місці події.
5. Моделювання діалогу з постраждалими (робота в парах).
6. Обговорення основ посттравматичної підтримки та стабілізації.
7. Рефлексія: як психолог зберігає власний ресурс у кризових умовах.

СРС 14.

1. Оберіть реальну або вигадану кризову ситуацію (природна катастрофа, аварія, конфлікт).

2. Опишіть психологічні реакції постраждалих на різних етапах кризи.
3. Розробіть короткий план дій психолога для запобігання паніці в цій ситуації.
4. Опишіть основні методи посттравматичної підтримки, які ви б застосували.
5. Проаналізуйте, як психолог може зберегти власний ресурс під час роботи в кризі.

Прикріпити до Гугл-класу результати, які свідчать про відпрацювання заняття 14.

Література:

1. Домашенко, І. В. *Психологічна допомога в кризових ситуаціях*. – Київ: Либідь, 2019. – 280 с.
2. Бондар, О. М. *Кризова психологія і психотерапія*. – Харків: Основа, 2018. – 320 с.
3. Herman, J. L. *Trauma and Recovery: The Aftermath of Violence—from Domestic Abuse to Political Terror*. – Basic Books, 2015. – 376 p.
4. Вольфсон, В. І. *Психологія надзвичайних ситуацій*. – Київ: Наукова думка, 2017. – 304 с.
5. Shalev, A. Y., Freedman, S. *Post-Traumatic Stress Disorder: Clinical and Research Perspectives*. – Wiley, 2016. – 256 p.
6. Rynoos, R. S., Steinberg, A. M., Piacentini, J. C. *A Developmental Psychopathology Model of Childhood Traumatic Stress*. – 2014.
7. Хуторян, Н. М. *Психологія кризової підтримки*. – Харків: Основа, 2020. – 240 с.

Лекція 15. Деструктивні культи та секти.

1. Психологія підкорення.
2. Групова залежність.
3. Реабілітація постраждалих

Практичне заняття 15.

1. Вступ: коротке нагадування ознак деструктивних культів.
2. Розподіл учасників на міні-групи для роботи з кейсами.
3. Вибір реального прикладу (культ, секта, псевдотерапевтична група).
4. Визначення психологічних методів підкорення та контролю в кейсі.
5. Аналіз формування групової залежності та втрати індивідуальності.
6. Вправа: складання плану психологічної реабілітації постраждалих.
7. Обговорення результатів у загальному колі.

8. Рефлексія: як розпізнати небезпечну групу на ранньому етапі.

CPC 15.

1. Оберіть реальний приклад деструктивного культу чи секти (історичний або сучасний).
2. Опишіть його історію, лідера та цілі групи.
3. Проаналізуйте психологічні механізми контролю та підкорення.
4. Виділіть ознаки групової залежності.
5. Розробіть пропозиції психологічної реабілітації постраждалих.
6. Зробіть висновки: які попереджувальні сигнали важливо помічати на ранньому етапі залучення.
7. Перегляньте фільм «*Martha Marcy May Marlene*» (2011) з українською озвучкою (1+1, багатоголосий)
8. Опишіть у роботі:
 - Як у фільмі показано методи психологічного підкорення (харизматичний лідер, ритуали, емоційне вимивання, контроль інформації).
 - Емоційний стан героїні після виходу з культу — тривога, параноя, почуття вини, розгубленість.
 - Які підходи до реабілітації могли б допомогти — підтримка близьких, психотерапія, соціальна адаптація, поступове відновлення реальності.

Прикріпити до Гугл-класу скріншоти/таблиці/діаграми/, які свідчать про відпрацювання практичного заняття 15.

Література:

1. Хуторян, Н. М. Психологія маніпуляцій та впливу в групах. – Харків: Основа, 2020. – 240 с.
2. Гусельцева, М. С. Соціальна психологія малих груп. – Київ: Каравела, 2018. – 312 с.
3. Ложкін, Г. В. Психологія впливу і підкорення. – Київ: Академвидав, 2019. – 256 с.
4. Hassan, S. Combating Cult Mind Control. – Freedom of Mind Press, 2016. – 448 p.
5. Lalich, J. Take Back Your Life: Recovering from Cults and Abusive Relationships. – Bay Tree Publishing, 2017. – 360 p.
6. Singer, M. T. Cults in Our Midst. – Jossey-Bass, 2003. – 384 p.
7. Lifton, R. J. Thought Reform and the Psychology of Totalism. – Chapel Hill: UNC Press, 2017. – 510 p.
8. Shaw, D. Traumatic Narcissism and Recovery from Cults. – Routledge, 2014. – 218 p.

Лекція 16. Масова поведінка в цифровому середовищі.

1. Онлайн-натовпи.
2. Флешмоби і цифрові бунти.
3. Маніпуляції у мережі.

Практичне заняття 16.

1. Вступ: коротке пояснення понять «онлайн-натовп», «цифровий бунт», «флешмоб».
2. Вибір прикладів цифрових кампаній (соціальні флешмоби, онлайн-протести, вірусні акції).
3. Визначення цілей та мотивів учасників кампанії.
4. Аналіз інструментів впливу (хештеги, відео, меми, алгоритми поширення).
5. Виявлення ознак маніпуляцій та інформаційного тиску.
6. Обговорення психології онлайн-натовпу та механізмів емоційного зараження в мережі.
7. Вправа: створення міні-кейсу власної цифрової акції з етичними цілями.
8. Рефлексія: як цифрові кампанії впливають на реальні соціальні зміни.

СРС 16.

1. Оберіть одну реальну цифрову кампанію або флешмоб (український або міжнародний).
 2. Опишіть її мету, аудиторію та канали поширення.
 3. Проаналізуйте механізми емоційного зараження, мобілізацію та поширення (меми, відео, хештеги, алгоритми).
 4. Визначте наявність маніпуляцій: фейки, боти, інформаційний тиск.
 5. Зробіть висновки щодо впливу кампанії на суспільну думку або реальні події.
 6. Створіть короткий пост або сторіс у Instagram/Facebook із власним аналізом (текст + зображення/скріншот).
 7. Перегляньте документальний фільм «Соціальна дилема» (*The Social Dilemma*, 2020) з українським дубляжем. Фільм доступний онлайн з багатоголосим перекладом
- Що включити в аналіз:
- Як у фільмі зображується механізм цифрового маніпулювання (алгоритми соцмереж, збір даних, підсилення емоцій, echo-камери).
 - Які психологічні патерни поведінки онлайн-натовпу демонструються.
 - Зокрема, як створюються цифрові «натовпи», флешмоби, або інформаційні хвилі через алгоритмічні стимули.

- Оцініть, які методи фільм пропонує для запобігання маніпуляції та паніці в мережі.

Прикріпити до Гугл-класу скріншоти, які свідчать про відпрацювання практичного заняття 16.

Література:

1. Андреева, Г. М. Соціальна психологія. – Київ: Либідь, 2017. – 352 с.
2. Ложкін, Г. В. Психологія масової поведінки. – Київ: Академвидав, 2021. – 280 с.
3. Castells, M. Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age. – Polity Press, 2015. – 312 p.
4. Morozov, E. The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom. – PublicAffairs, 2012. – 432 p.
5. Pariser, E. The Filter Bubble: How the New Personalized Web Is Changing What We Read and How We Think. – Penguin, 2012. – 294 p.
6. Reicher, S., Stott, C. Crowd Dynamics in the Digital Era. – Current Directions in Psychological Science, 2020. – Vol. 29(2). – С. 180–187.
7. Tufekci, Z. Twitter and Tear Gas: The Power and Fragility of Networked Protest. – Yale University Press, 2017. – 360 p.
8. Boyd, D. It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens. – Yale University Press, 2014. – 296 p.

План занять та СРС для заочної форми

Лекція 1. Вступ до психології масової поведінки.

1. Поняття масової поведінки та масової свідомості.
2. Класичні теорії масової поведінки (Гюстав Лебон, Габріель Тард, Зигмунд Фрейд).
3. Сучасні підходи.

Практичне заняття 1.

В дискусивній формі опрацьовуються наступні питання:

1. Визначте, які механізми впливу (емоційне зараження, конформізм, ідентифікація) проявляються у поведінці людей.
2. З'ясуйте фактори: соціальні (наприклад, національні символи), психологічні, медіа тощо.
3. Порівняйте ситуацію з теоріями: Лебона, Тарда, Фрейда.

СРС 1.

Самостійно надайте відповіді:

1. Чи є сучасні інтернет-спільноти прикладом «маси»? Обґрунтуйте свою думку.
2. Чим відрізняється поведінка в натовпі від поведінки онлайн-групи?

3. Створіть 3–4 запитання про мотиви поведінки у масових подіях.
 4. Подумайте, коли саме ви відчували “ефект маси” на власному прикладі?
 5. Які обставини найчастіше сприяють цьому ефекту?
- Письмову відповідь додати до Гугл-класу.

Література:

1. Гуменюк О. І. *Психологія поведінки великих соціальних груп* : навч. посіб. / О. І. Гуменюк. – Київ : КМ Академія, 2017. – 256 с.
2. Карамушка Л. М. *Соціальна психологія: сучасні підходи* : навч. посіб. / Л. М. Карамушка. – Київ : Либідь, 2020. – 312 с.
3. Коломієць Н. В. *Масова свідомість українського суспільства: соціально-психологічний аналіз* : моногр. / Н. В. Коломієць. – Львів : ЛНУ, 2022. – 210 с.
4. Корнев М. Н. *Соціальна психологія масової поведінки* : навч. посіб. / М. Н. Корнев. – Київ : КНТЕУ, 2021. – 198 с.
5. Лебон Г. *Психологія натовпу* / Г. Лебон. – Київ : Основи, 2019. – 176 с.
6. Папуча В. М. *Масові комунікації та психологія впливу* : навч. посіб. / В. М. Папуча. – Київ : Академвидав, 2018. – 254 с.
7. Сидоренко О. Л. *Масова свідомість: психологічні механізми формування* : моногр. / О. Л. Сидоренко. – Харків : Ранок, 2019. – 147 с.
8. Тард Г. *Закони наслідування* / Г. Тард. – Харків : Фоліо, 2020. – 192 с.
9. Фрейд З. *Психологія мас і аналіз Я* / З. Фрейд. – Львів : Астролябія, 2018. – 144 с.
10. Freud S. *Group Psychology and the Analysis of the Ego* / S. Freud. – London : Hogarth Press, 1955. – 134 p.
11. Le Bon G. *The Crowd: A Study of the Popular Mind* / G. Le Bon. – New York : Cosimo Classics, 2009. – 204 p.
12. Moscovici S. *Social Influence and Social Change* / S. Moscovici. – London : Academic Press, 1985. – 298 p.
13. Reicher S., Spears R., Haslam S. A. *The Social Identity Approach in Social Psychology* / S. Reicher, R. Spears, S. A. Haslam. – London : Routledge, 2010. – 256 p.
14. Tarde G. *On Communication and Social Influence* / G. Tarde. – Chicago : University of Chicago Press, 1969. – 284 p.
15. Turner J. C., Tajfel H. *The Social Identity Theory of Intergroup Behavior* / J. C. Turner, H. Tajfel. – Chicago : Nelson-Hall, 1986. – 248 p.

Лекція 2. Роль особистості у масовій поведінці.

1. Лідери масових рухів.
2. Харизма і авторитет.
3. Колективне і особисте “Я”.

Практична робота 2.

1. Коротке повторення теоретичних понять: харизма, авторитет, роль лідера у масовому русі.
2. Групова робота: вибрати відомого історичного або сучасного лідера масового руху.
3. Визначити:

- Які риси зробили його авторитетним?
 - Чи була у нього харизма?
 - Як він впливав на колективне “Я” групи?
4. Обговорення ситуації, коли лідер втрачає авторитет: що відбувається з масовим рухом?
 5. Імітація короткої промови харизматичного лідера перед групою.
 6. Обговорення почуттів учасників: що впливає більше – слова чи подача?
 7. Як поєднуються колективне та особисте “Я” у масових рухах?
 8. Чи може маса існувати без лідера?

СРС 2.

1. Скласти короткий конспект про харизму та авторитет у лідерів масових рухів.
2. Додати приклади з історії (мінімум 2 українських та 2 світових лідери).
3. Написати есе (1–1,5 стор.): *«Чи завжди харизматичний лідер є гарантією успіху масового руху?»*
4. Обґрунтувати свою позицію, спираючись на приклади з історії та сучасності.
5. Створити схему «Колективне “Я” і особисте “Я” лідера»:
 - Що лідер бере від групи?
 - Що він вносить від себе?
 - Як змінюється його особистість під впливом маси?
6. Переглянути один із рекомендованих фільмів:
 - «Диявол у деталях: Лідери та натовпи» (документальний, 2022) – про феномен харизматичного впливу у політиці.
 - «The Wave / Хвиля» (2008) – німецька драма про створення авторитарного руху у школі.
 - «Mandela: Long Walk to Freedom / Мандела: Довгий шлях до свободи» (2013) – про харизму і вплив особистості на масовий рух.
7. Підготувати короткий аналіз (0,5 стор.):
 - Які риси лідера показані?
 - Як він формує колективне “Я” групи?
 - Чи спрацьовує харизма без авторитету?

Додати до Гугл-класу вордовські файли з результатами роботи.

Література:

1. Карамушка Л. М. Соціальна психологія: сучасні підходи : навч. посіб. / Л. М. Карамушка. – Київ : Либідь, 2020. – 312 с.
2. Корнєв М. Н. Соціальна психологія масової поведінки : навч. посіб. / М. Н. Корнєв. – Київ : КНТЕУ, 2021. – 198 с.
3. Папуча В. М. Масові комунікації та психологія впливу : навч. посіб. / В. М. Папуча. – Київ : Академвидав, 2018. – 254 с.
4. Weber M. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology* / M. Weber. – Berkeley : University of California Press, 2019. – 1248 p.
5. House R. J., Spangler W. D., Woycke J. Personality and Charisma in the U.S. Presidency: A Psychological Theory of Leader Effectiveness / *Administrative Science Quarterly*, Vol. 36(3), 1991. – P. 364–396.

Лекція 3. Масова поведінка в кризових ситуаціях.

1. Психологія паніки.
2. Колективна агресія.
3. Соціальна солідарність.

Практичне заняття 3.

1. Аналіз теоретичних підходів до вивчення масової поведінки в умовах кризи.
2. Психологічні фактори, що провокують панічні реакції.
3. Колективна агресія як форма захисної реакції.
4. Соціальна солідарність у кризових ситуаціях.
5. Кінематограф як джерело дослідження масової поведінки.
6. Перегляд та аналіз фрагменту фільму «Паніка на вулицях» (або «Титанік», «Чудо на Гудзоні»).
7. Визначення проявів паніки, агресії та солідарності у сюжеті.
8. Групове обговорення психологічних механізмів, зображених у фільмі.

СРС 3.

Опрацювати питання.

1. Дайте визначення поняттям *масова паніка*, *колективна агресія*, *соціальна солідарність*.
2. Опишіть психологічні чинники, що визначають тип масової поведінки під час кризи.
3. Наведіть приклад реальної кризової ситуації (стихійне лихо, військові події, масова евакуація) та проаналізуйте, який тип поведінки переважав: паніка, агресія чи солідарність.
4. Визначте, які соціальні та культурні чинники вплинули на таку реакцію.
5. Перегляньте фрагмент фільму («Титанік», «Паніка на вулицях», «Чудо на Гудзоні»).

6. Опишіть сцену масової взаємодії у кризовій ситуації.
7. Визначте, які психологічні механізми були зображені у поведінці людей (паніка, агресія, солідарність).
8. Складіть схему, яка показує фактори, що впливають на вибір поведінки натовпу у кризовій ситуації (інформація, лідер, культурні норми, рівень загрози).
9. Коротке есе (0,5–1 сторінка):
«Що може запобігти паніці та сприяти соціальній солідарності у кризових умовах?»

Обґрунтуйте відповідь прикладами з життя або кіно.

Додати до Гугл-класу вордовські файли з результатами роботи

Література:

1. Бондаренко О. Ф. Соціальна психологія: теорія та практика / О. Ф. Бондаренко. – Харків : Основа, 2016. – 384 с.
2. Карпенко З. С. Соціальна психологія: навчальний посібник / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет, 2018. – 256 с.
3. Нікітін Є. П. Психологія кризових ситуацій / Є. П. Нікітін. – Київ : Академія, 2017. – 192 с.
4. Le Bon G. The Crowd: A Study of the Popular Mind / G. Le Bon. – New York, NY : Dover Publications, 2002. – 192 p.
5. Moscovici S. The Age of the Crowd: A Historical Treatise on Mass Psychology / S. Moscovici. – Cambridge, UK : Cambridge University Press, 1985. – 240 p.

Лекція 4. Інформаційний вплив і пропаганда.

1. Технології маніпуляцій.
2. Критичне мислення.
3. Онлайн-натовпи.
4. Флешмоби і цифрові бунти.
5. Маніпуляції у мережі.

Практичне заняття 4.

1. Аналіз прикладів застосування технологій маніпуляцій у комунікації.
2. Формування запитань для розпізнавання маніпулятивних прийомів.
3. Розгляд принципів етичної поведінки в інформаційному обміні.
4. Моделювання ситуації з маніпуляцією та застосування критичного мислення для її подолання.
5. Вибір прикладів цифрових кампаній (соціальні флешмоби, онлайн-протести, вірусні акції).
6. Визначення цілей та мотивів учасників кампанії.

7. Аналіз інструментів впливу (хештеги, відео, меми, алгоритми поширення).
8. Виявлення ознак маніпуляцій та інформаційного тиску.
9. Обговорення психології онлайн-натовпу та механізмів емоційного зараження в мережі.

СРС 4.

1. Дайте наукове визначення поняттям «маніпуляція», «критичне мислення», «етика».
2. Охарактеризуйте основні технології маніпуляцій, наведені в сучасній науковій літературі.
3. Проаналізуйте роль критичного мислення у протидії маніпуляціям, наводячи конкретні приклади.
4. Розгляньте етичні проблеми, що виникають при використанні маніпулятивних технологій у різних сферах суспільного життя.
5. Напишіть коротке есе (0,5–1 сторінка) на тему: «Чому критичне мислення є необхідною умовою етичної комунікації».
6. Створіть короткий пост або сторіс у Instagram/Facebook із власним аналізом (текст + зображення/скріншот).
7. Перегляньте документальний фільм «Соціальна дилема» (*The Social Dilemma*, 2020) з українським дубляжем. Фільм доступний онлайн з багатоголосим перекладом.

Що включити в аналіз:

- Як у фільмі зображується механізм цифрового маніпулювання (алгоритми соцмереж, збір даних, підсилення емоцій, echo-камери).
- Які психологічні патерни поведінки онлайн-натовпу демонструються.
- Зокрема, як створюються цифрові «натовпи», флешмоби, або інформаційні хвилі через алгоритмічні стимули.
- Оцініть, які методи фільм пропонує для запобігання маніпуляції та паніці в мережі.

Прикріпити до Гугл-класу свої напрацювання, які свідчать про відпрацювання практичного заняття 4.

Література:

1. Кондратенко, О. В. Критичне мислення як компетентність XXI століття. Київ: Видавничий дім "Академія", 2019. — 180 с.
2. Шевченко, І. В. Маніпуляції в соціальних комунікаціях: теорія і практика. Харків: Основа, 2017. — 210 с.
3. Петренко, Л. М. Етика комунікації: соціально-психологічний аспект. Львів: Видавництво ЛНУ, 2018. — 150 с.

4. Герасименко, Т. І. Психологія впливу та маніпуляцій. Київ: Наукова думка, 2020. — 220 с.
5. Козловська, Н. П. Розвиток критичного мислення в освітньому процесі. Київ: Освіта України, 2021. — 160 с.

4. Засоби діагностики результатів навчання

Перелік питань для підсумкового контролю:

1. Дайте визначення поняття «масова поведінка».
2. Що таке масова свідомість і чим вона відрізняється від індивідуальної?
3. Які основні ідеї в теорії Гюстава Лебона?
4. У чому суть підходу Габріеля Тарда до пояснення масової поведінки?
5. Як Зигмунд Фрейд пояснював вплив групи на індивіда?
6. Які сучасні підходи існують до вивчення масової поведінки?
7. Чим відрізняється поведінка в натовпі від поведінки онлайн-групи?
8. Що таке ефект маси? Наведіть приклад.
9. Які соціальні та психологічні фактори впливають на формування масової поведінки?
10. Поясніть роль медіа у створенні феномену маси.
11. Назвіть основні типи досліджень масової поведінки.
12. Який тип дослідження найкраще підходить для вивчення паніки в натовпі і чому?
13. Які принципи є базовими для методології дослідження масової поведінки?
14. Наведіть приклад методологічної помилки у дослідженні мас.
15. Які етичні аспекти потрібно враховувати при дослідженнях?
16. Чому дотримання етики важливе для достовірності даних?
17. Складіть план міні-дослідження поведінки людей на масовому заході.
18. Як впливає вибірка на результати дослідження?
19. Які наслідки можуть мати порушення етичних норм у дослідженнях?
20. Як уникнути помилок при спостереженні за масовими явищами?
21. Поясніть поняття «навіювання».
22. Що таке емоційне зараження і як воно працює?
23. У чому різниця між наслідуванням і ідентифікацією?
24. Як проявляється деіндивідуалізація у натовпі?
25. Яка роль емоцій у масовій поведінці?
26. Наведіть приклад паніки та поясніть психологічні механізми.
27. Які фактори посилюють ефект зараження у групі?
28. Як можна моделювати навіювання у навчальній групі?
29. Що допомагає людині контролювати себе в натовпі?
30. Які тригери найчастіше запускають масову реакцію?
31. Що таке конформізм? Наведіть приклад.
32. У чому суть експерименту Соломона Аша?
33. Які висновки зробив Мілграм у своєму дослідженні?

34. Чи завжди підкорення авторитету є негативним явищем?
35. Як соціальні норми регулюють поведінку у масах?
36. Що таке ціннісний конфлікт і як він впливає на групу?
37. Хто такий харизматичний лідер? Приклади.
38. Як харизма і авторитет поєднуються у лідерах масових рухів?
39. Чи може маса існувати без лідера?
40. Як змінюється особистість лідера під впливом маси?
41. Як культура і традиції впливають на масову поведінку?
42. Яка роль соціальних ролей у формуванні масової взаємодії?
43. Як економічні фактори можуть стимулювати масову поведінку?
44. У чому різниця між панікою та соціальною солідарністю?
45. Які психологічні фактори провокують паніку?
46. Чому колективна агресія може бути захисною реакцією?
47. Які чинники запобігають паніці в кризових умовах?
48. Як фільми можуть бути джерелом дослідження масової поведінки?
49. Як політика впливає на поведінку великих груп людей?
50. Які зв'язки існують між культурою, соціальними ролями та економікою у формуванні мас?
51. Що таке маніпуляція у комунікації?
52. Як критичне мислення допомагає протидіяти маніпуляціям?
53. Які основні етичні проблеми виникають при використанні маніпуляцій?
54. Як алгоритми соцмереж впливають на масову свідомість?
55. Що таке вірусний контент і чому він швидко поширюється?
56. Які ризики має онлайн-натовп?
57. Чим флешмоби можуть бути корисні та небезпечні?
58. Як виявити ознаки інформаційного тиску у мережі?
59. Які механізми емоційного зараження характерні для цифрових кампаній?
60. Як цифрові акції можуть впливати на реальні соціальні зміни?

5. Оцінювання

Види контролю: поточний, підсумковий.

Умови допуску до підсумкового контролю: виконання всіх завдань, призначених для практичних занять та самостійної роботи.

Методи контролю: письмовий контроль, тестовий контроль.

Форма контролю: залік.

Правила набору балів – протягом курсу студент може набрати 100 балів. Автомат за підсумковий контроль зараховується при наборі студентом не менше 60 балів (це відповідає «задовільній» оцінці та оцінці «Е» за системою ECTS). До 60 балів студент обов'язково здає іспит, який проводиться у тестовій формі (список запитань пропонується). Якщо студент набрав більше 60 балів, він іде на іспит за бажанням. По кожній темі можна набрати наступну максимальну кількість балів:

Теми	Максимальна оцінка на практичному занятті для денної форми	Максимальна оцінка за СРС для денної форми навчання	Максимальна оцінка на практичному занятті для заочної форми навчання	Максимальна оцінка за СРС для заочної форми навчання
1.	2	2	8	8
2.	2	2		
3.	2	2		
4.	2	2		
5.	2	2	8	8
6.	2	2		
7.	2	2		
8.	2	2		
9.	2	2	8	8
10.	2	2		
11.	2	2		
12.	2	2		
13.	2	2	8	8
14.	2	2		
15.	2	2		
16.	2	2		
Підсумок	32	32	32	32
Залік	36		36	

Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
82-89	добре	B	вище середнього рівня
75-81		C	загалом хороша робота
67-74	задовільно	D	непогано
60-66		E	виконання відповідає мінімальним критеріям
0-59	незадовільно	FX	необхідне перескладання

Підсумкова семестрова оцінка у випадку складання іспиту визначається як сума поточної семестрової та екзаменаційної оцінок у балах. Зазначена оцінка заноситься до екзаменаційної відомості та індивідуального навчального плану здобувача освіти. Повторне складання екзаменів, заліків допускається не більше як два рази з кожного освітнього компонента (дисципліни): один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан факультету.

6. Політика курсу

1. Політика викладача щодо здобувача освіти полягає в послідовному та цілеспрямованому здійсненні освітнього процесу на засадах прозорості, доступності, наукової обґрунтованості, методичної доцільності та відповідальності учасників освітнього процесу.
2. Вивчення дисципліни передбачає постійну роботу здобувачів освіти на кожному занятті. Середовище під час проведення лекційних та практичних занять є творчим, дружнім, відкритим для конструктивної критики та дискусії. Здобувачі освіти повинні здійснювати попередню підготовку до занять згідно з переліком рекомендованих джерел.
3. Самостійна домашня робота є обов'язковою для студентів індивідуальної форми навчання. Студенти, які навчаються на стаціонарі, виконують її в об'ємі, необхідному для набрання достатньої кількості балів. Робота повинна бути здана у зазначений термін в Гугл-класі. В разі несвоєчасного виконання завдання на автора буде накладено штраф балів. В разі систематичного (більше 3 разів) спізнень, бали за виконану роботу нараховуватися не будуть.
4. Студентам рекомендується вести зошит з підготовки до занять, у який заносяться основні позиції лекційного заняття та представлено конспекти рекомендованих першоджерел з питань, що виносяться на практичні заняття. Представлений у зошиті матеріал має бути чітко структурований відповідно до питань, які розглядаються на занятті.
5. Під час дискусії, представлення групових робіт, під час виконання тренінгових завдань участь у них обов'язкова для всіх членів групи. Необхідно вміти не лише виконати поставлене завдання, а й обґрунтувати його, пояснити особливості та висновки.
6. Поведінка на заняттях регламентується загальними правилами поведінки в учбових закладах та соціальними нормами взаємодії (не дозволяється застосовувати нецензурну лексику, перебивати викладача та одногрупників, самостійно без дозволу пересуватися по аудиторії, розмовляти під час занять по мобільному телефону або в соцмережах).
7. Враховуються бали набрані на практичних заняттях, самостійній роботі та бали підсумкового тестування. При цьому обов'язково враховуються присутність на заняттях та активність студента під час практичного заняття; недопустимість пропусків та запізнень на заняття.
8. В умовах онлайн-навчання спілкування викладачів зі студентами здійснюються за допомогою дистанційних технологій (мережі Інтернет, електронної пошти).
9. Консультативну допомогу здобувачі вищої освіти можуть отримати у науково-педагогічних працівників кафедри психології, який безпосередньо проводить заняття, або звернувшись з письмовим запитом на електронну пошту за адресою dekanat@kibit.edu.ua

ГУГЛ-КЛАС

<https://classroom.google.com/c/NzE0MTY4ODk1ODIx?cjc=nqvdkaf>